

«Ο μονοδιάστατος άνθρωπος» (Σεβ. Μητροπ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος)

Categories : [ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ](#)

Date : Ιουνίου 7, 2011

Ο σύγχρονος άνθρωπος ζη σε μια κοινωνία η οποία βλέπει όλα τα πράγματα μέσα από μια διάσταση και γι' αυτό είναι επικίνδυνη. Ο άνθρωπος έχει διάφορα προβλήματα, οικονομικά, βιολογικά, ψυχολογικά, πολιτισμικά, υπαρξιακά, θρησκευτικά. Έτσι, όταν όλο το ενδιαφέρον της κοινωνίας εξαντλήται σε μιά μόνον διάσταση (βιολογική, οικονομική) τότε χαρακτηρίζεται ως «μονοδιάστατη κοινωνία» και ο άνθρωπος που ζη μέσα σε αυτήν χαρακτηρίζεται ως «μονοδιάστατος» και κατ' επέκταση είναι ψυχικά, ψυχολογικά, πολιτισμικά και υπαρξιακά ανάπηρος.

Η οικονομική κρίση πού έπληξε την Πατρίδα μας είναι ένα γεγονός λυπηρό και πρέπει νά αποδοθούν ευθύνες, γιατί προκαλεί κοινωνικές και οικογενειακές αναστατώσεις, αλλά κυρίως γιατί δημιουργεί προβλήματα στους νέους ανθρώπους, οι οποίοι υφίστανται τίς συνέπειες τής οικονομικής κρίσης, χωρίς νά ευθύνονται οι ίδιοι και έτσι βλέπουν μέ δυσοίωνες προοπτικές τό μέλλον τους. Όμως και η απολυτοποίηση τής οικονομικής κρίσης, χωρίς νά βλέπουμε και τά ποικίλα προβλήματα πού υπάρχουν στήν κοινωνία μας, αυξάνει τόν προβληματισμό, τόν σκεπτικισμό και, τελικά, επιτείνει τήν αγωνία.

Ο άνθρωπος δέν είναι μιά «ζωντανή μηχανή», δέν είναι ένα «βιολογικό όν», δέν είναι ένα «έμπυχο εργαλείο» στά χέρια τών εργοδοτών και τών μηχανισμών εξουσίας, αλλά είναι ένα «πνευματικό όν», ένα «θεολογικό όν» πού αναζητά νόημα και πληρότητα ζωής.

Διακατεχόμενος τόν τελευταίο καιρό από τέτοιες σκέψεις, θυμήθηκα τό έργο του Χέρμερτ Μαρκούζε μέ τίτλο Ο μονοδιάστατος άνθρωπος και τίς σημαντικότερες παρατηρήσεις του στό πρώτο κεφάλαιο τού βιβλίου μέ τίτλο «μονοδιάστατη κοινωνία». Μιά τέτοια κοινωνία στήν οποία ζούμε, καθημερινώς μάς καθιστά όλο και περισσότερο υπαρξιακά και πνευματικά ανάπηρους, αφού ατροφούν οι βασικές προδιαγραφές τής ύπαρξής μας, όταν βέβαια δέν έχουμε εσωτερικές αντιστάσεις.

Ο Χέρμερτ Μαρκούζε (1898-1979) ήταν ένας αμερικανός φιλόσοφος, γερμανικής καταγωγής, ο οποίος είχε σοσιαλιστικές αρχές στην νεότητά του και τελικά πέρασε τρεις φάσεις στην ζωή του. Η πρώτη φάση ήταν η φαινομενολογική οντολογική φιλοσοφία του, αφού ήταν μαθητής των γερμανών φιλοσόφων Χούσερ και Χάϊντεγκερ, και μέσα από τις θεωρίες τους ερμήνευσε τον Μάρξ. Η δεύτερη φάση της ζωής του συνδέεται με την «κριτική θεωρία», κατά την οποία ανέλυε την κατάσταση του ανθρώπου που υποτάσσεται στην μηχανή και τις σχέσεις παραγωγής, στην «ύστερη καπιταλιστική κοινωνία». Και η τρίτη φάση της ζωής του χαρακτηρίζεται ως «φροϋδική», γιατί μέσα από τις θεωρίες του Φρόϋντ ερμήνευσε «τίς εξουσιαστικές δομές του ύστερου καπιταλισμού», δηλαδή ερμήνευσε τον Φρόϋντ μέσα από την φιλοσοφική οντολογία. Κατά δε την δεκαετία του '60 ο Μαρκούζε, επειδή ήταν αντίθετος προς την κατεστημένη τάξη, αναδείχθηκε σε ηγέτη των φοιτητικών κινημάτων τόσο στην Αμερική όσο και στην δυτική Ευρώπη.

Στό πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου του Ο μονοδιάστατος άνθρωπος, το οποίο, όπως προαναφέρθηκε, έχει τον τίτλο «η μονοδιάστατη κοινωνία», εξετάζει κυρίως δύο θέματα, αφ' ενός μὲν τίς «πλαστές» ανάγκες που προβάλλει η σύγχρονη κοινωνία στον άνθρωπο και τὸν πιέζει νά τις αποδεχθῆ, αφ' ετέρου δέ στην απόκτηση της ελευθερίας. Μπορεί και τὰ δύο αυτά νά συνοψισθούν σε ένα που είναι η απελευθέρωση από την δουλεία των «ψευδών» αναγκών.

Μιλώντας για «ψευδείς» ανάγκες, εννοεί αυτές που καθορίζονται «από δυνάμεις εξωτερικές» που ο άνθρωπος δέν μπορεί νά ελέγξει, γιατί «έχουν ετερόνομη ανάπτυξη και ικανοποίηση». Τέτοιες «ψευδείς» ανάγκες δημιουργούν μιὰ «ευφορία μέσα στην δυστυχία». Γράφει ο Μαρκούζε: «Νά αναπαύεσαι, νά διασκεδάζεις, νά δράς και νά καταναλώνεις όπως όλοι οι άλλοι, νά αγαπάς και νά μισείς ό,τι αγαπούν και μισούν οι άλλοι, αυτό στό μεγαλύτερό τους μέρος είναι ανάγκες πλαστές».

Σέ μιὰ τέτοια «μονοδιάστατη κοινωνία» που ζή ο άνθρωπος, ο ίδιος πρέπει νά δώσει λύσεις, νά καθορίσει «κριτήρια προτεραιότητας» και νά διακρίνει την «αλήθεια» από την «πλαστικότητα», τίς «αληθινές» από τίς «πλαστικές» ανάγκες. Ο άνθρωπος σήμερα δέν πρέπει νά είναι «ετερόφωτο κι ετεροκαθοριζόμενο» όν, γι' αυτό «θά πρέπει νά αμφισβητήσει τίς ανάγκες και τίς ικανοποιήσεις του κατεστημένου, μέ τους όρους του αληθινού και πλαστού». Αυτό θά πρέπει νά γίνεται μέ προσωπική ελευθερία και όχι μέ την δυνατότητα επιλογής, η οποία μάς επιβάλλεται έξωθεν,

γιατί «η δυνατότητα νά εκλέγεις ελεύθερα αφέντες δέν εξαλείφει ούτε τούς αφέντες ούτε τούς δούλους».

Μέσα από αυτήν τήν προοπτική οριοθετεί καί τήν ελευθερία. Τελικά, η ελευθερία δέν μπορεί νά τεθή στό πλαίσιο μιάς απλής επιλογής, τήν οποία μάς θέτει η κατεστημένη εξουσία στήν κοινωνία, γιατί αυτό είναι περιορισμός τής ελευθερίας. Γι' αυτό «δέν μπορούμε νά ορίσουμε μιά αληθινά ελεύθερη κοινωνία χρησιμοποιώντας τούς παραδοσιακούς όρους τής οικονομικής, πολιτικής καί πνευματικής ελευθερίας».

Προσδιορίζοντας ο Μαρκούζε τό νόημα τής ελευθερίας, γράφει ότι η απόκτηση τής πραγματικής ελευθερίας πρέπει σήμερα νά εκφρασθή μέ «αρνητικούς όρους», ακριβώς επειδή ζούμε σέ μιά κοινωνία μονοδιάστατη, καταναγκαστική, πού περιορίζει τήν ελευθερία σέ μιά δυνατότητα επιλογής μεταξύ δύο πραγμάτων, τά οποία οι κοινωνικοί μηχανισμοί μάς έχουν προσδιορίσει. Είναι χαρακτηριστικές οι σκέψεις του πάνω στό θέμα αυτό. Γράφει:

«Οικονομική ελευθερία θά πρέπει νά σημαίνει απελευθέρωση από τήν οικονομία, απ' τόν καταναγκασμό πού ασκείται μέ τίς οικονομικές σχέσεις καί δυνάμεις, απελευθέρωση απ' τήν καθημερινή πάλη γιά τήν ύπαρξη, απαλλαγή απ' τήν ανάγκη νά κερδίζουμε τή ζωή μας. Πολιτική ελευθερία θά πρέπει νά σημαίνει απελευθέρωση απ' τήν πολιτική αυτή πού πάνω της τά άτομα δέν μπορούν νά ασκήσουν ουσιαστικό έλεγχο. Πνευματική ελευθερία θά πρέπει νά σημαίνει αποκατάσταση τής ατομικής σκέψης, πνιγμένης σήμερα από τά μέσα μαζικής επικοινωνίας καί θύμα τής διαπαιδαγώγησης, κι ακόμη θά πρέπει νά σημαίνει ότι θά πάψουν νά υπάρχουν κατασκευαστές τής "κοινής γνώμης" κι ακόμη καί κοινή γνώμη».

Όλα αυτά φαίνονται «επαναστατικά», αλλά είναι τό λιγότερο πού πρέπει καί μπορούμε νά κάνουμε γιά νά ξεφύγουμε από τήν δουλεία πού επιβάλλει σέ όλους μας «η μονοδιάστατη κοινωνία». Τά πάντα σήμερα, η πολιτική, τά μέσα μαζικής ενημέρωσης, οι δημόσιες καί προσωπικές συζητήσεις μάς ερμηνεύουν μέ οικονομικούς όρους, ωσάν νά είμαστε «οικονομικά όντα» καί όχι πολιτισμικές, πνευματικές, θρησκευτικές υπάρξεις. Ο περιορισμός καί ο εγκλωβισμός τού ανθρώπου σέ ένα κατώτερο επίπεδο ζωής, είναι βίωση τής ατμόσφαιρας καί τής εμπειρίας τής φυλακής. Γι' αυτό απαιτούνται εσωτερικές αντιστάσεις υπαρξιακής

επανάστασης για την απόκτηση πραγματικής ελευθερίας, πράγμα τό οποίο είναι υπόθεση μιάς ολοκληρωμένης παιδείας. Χρειαζόμαστε μιά παιδεία πού θά ανταποκρίνεται σέ όλες τίς προσδοκίες καί απαιτήσεις τού εσωτερικού ψυχικού μας κόσμου καί θά μάς ελευθερώνη από τίς έξωθεν επιβολές τών «ψευδών» αναγκών.

Επομένως, πρέπει νά παύσουμε νά είμαστε «μονοδιάστατοι άνθρωποι» καί θά πρέπει νά ικανοποιούμε τίς εσωτερικές, υπαρξιακές καί πνευματικές μας ανάγκες, οι οποίες, όταν δέν ικανοποιούνται, αφήνουν βαθύ πόνο. Καί αυτός ο πόνος δέν θεραπεύεται μέ τίποτε τό κτιστό, αισθητό, αισθησιακό καί εφήμερο.

(Δημοσιεύεται στό περιοδικό «Γράμματα Σπουδάματα» τού 1ου Λυκείου Ναυπάκτου, τεύχος 13 καί στό "Ενιαύσιον 2010")

(Πηγή ηλ. κειμένου: "Εκκλησιαστική Παρέμβαση" Μάιος 2011)

Διαβάστε περισσότερα άρθρα του Σεβασμιωτάτου πατώντας [εδώ](#)